

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Irena Lipowicz

Warszawa, 14.05.2014

KMP.571.26.2014.MMa

Pan

Marek Biernacki

Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze.

Podczas wizytacji jednostek penitencjarnych dokonywanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji został dostrzeżony problem braku właściwego dostosowania infrastruktury jednostek penitencjarnych i placówek dla nieletnich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Brak cel dla osób niepełnosprawnych stwierdzono podczas wizytacji w 2012 r. np. w: ZK Nr 2 w Łodzi, ZK w Warszawie-Białołęce, ZK Nr 1 w Grudziądzu, ZK w Płocku, ZK w Rawiczu, ZK w Rzeszowie, ZK w Sztumie, ZK w Siedlcach (zob. Biuletyn RPO, Źródła 2013, Nr 5, s. 42), a także w 2013 r. np. w: ZK w Iławie, ZK w Goleniowie, ZK w Medyce, AŚ w Białymstoku, AŚ w Bytomiu oraz w 2014 r. np. w AŚ Warszawa-Białołęka czy AŚ w Łodzi. Wskazany problem nie jest zagadnieniem nowym był bowiem sygnalizowany w *Raporcie RPO z działalności w Polsce KMP w 2011 r.* (Biuletyn RPO, Źródła 2012, Nr 5, s. 50) czy w *Raporcie Dostępność infrastruktury publicznej dla osób z niepełnosprawnością* (Biuletyn RPO, źródła 2011, Nr 5, s. 37 i n.).

W myśl art. 96 § 1 kodeksu karnego wykonawczego „w systemie terapeutycznym odbywają karę skazani z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, w tym skazani za przestępstwo określone w art. 197-203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, upośledzeni umysłowo, a także uzależnieni od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych oraz skazani niepełnosprawni fizycznie - wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacyjnej”.

Jak pokazuje praktyka **osoby niepełnosprawne fizycznie odbywają karę pozbawienia wolności także poza systemem terapeutycznym, a więc poza oddziałami dla tych osób.**

Warunki w jakich funkcjonują ambulatoria wraz z izbami chorych w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności.

W pkt 1 załącznika Nr 2 do rozporządzenia określono, iż „w ambulatorium z izbą chorych wyodrębnia się pomieszczenia:

- 1) ambulatorium przeznaczone do udzielania świadczeń zdrowotnych z zakresu ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych;
- 2) izby chorych, w tym izby chorych dostosowane dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, posiadające wyznaczone miejsce lub pomieszczenie służące do utrzymania higieny osobistej, wyposażone co najmniej w miskę ustępową, umywalkę z ciepłą i zimną wodą”.

Stosownie natomiast do pkt 2 załącznika Nr 2 rozporządzenia „w ambulatorium z izbą chorych działającym przy zakładzie karnym o pojemności powyżej 230 miejsc wydziela się co najmniej dwie izby chorych, z tym że w zakładzie karnym, w którym przebywają osoby różnej płci - co najmniej po jednej izbie chorych dla osób tej samej płci”.

Diagnozowany przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji problem skupia się głównie na braku w jednostkach penitencjarnych przynajmniej jednej celi dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim lub słabo poruszających się. Trzeba jednak mieć na względzie, iż samo istnienie celi odpowiednio dostosowanej do wspomnianej kategorii więźniów, nie spełnia warunku zagwarantowania możliwości odbywania kary pozbawienia wolności przez takie osoby. Niezbędne jest również dostosowanie najbliższej infrastruktury takich cel w ten sposób, by możliwe było korzystanie przez więźniów z niepełnosprawnością ruchową z innych praw, o których mowa w przepisach regulujących wykonanie kary pozbawienia wolności czy tymczasowe aresztowanie (prawo do widzenia, prawo do spaceru, prawo do praktyk religijnych, prawo do zajęć kulturalno-oświatowych).

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (Nr skargi 6253/03) uznał, że **osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest „poniżającym traktowaniem”** w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W ostatnim czasie, zapadło także orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Polsce. W dniu 12 lutego 2013 roku Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie *D.G. przeciwko Polsce* (skarga Nr 45705/07), w którym również stwierdził naruszenie przez władze polskie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, który statuuje zakaz poddawania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ponadto Trybunał wskazał, że bariery architektoniczne istniejące w polskich jednostkach penitencjarnych mogą wywołać uczucie cierpienia u niepełnosprawnych osadzonych. Poziom zaniedbań w powyższej sprawie był na tyle duży, iż Trybunał stwierdzając naruszenie art. 3 Konwencji przyznał skarżącemu kwotę 8.000 euro tytułem słusznego zadośćuczynienia.

W polskich jednostkach penitencjarnych **problem braku przystosowania infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych wynika z braku wystarczających funduszy na ten cel, ale również z obowiązującej w Służbie Więziennej regulacji wewnętrznej** (załącznik do Zarządzenia Nr 55/13 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 20 grudnia 2013 r. w sprawie określenia przeznaczenia zakładów karnych i aresztów śledczych), która określa, **iz tylko wybrane jednostki penitencjarne mają posiadać cele dla osób niepełnosprawnych, poruszających się na wózku inwalidzkim.**

Taki stan rzeczy powoduje, iż dochodzi do sytuacji, że osoby te przebywają w jednostkach nieprzystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Dzieje się tak, np. wtedy gdy osadzony w oparciu o dyspozycję art. 100 § 1 pkt 5 k.k.w. jest transportowany do innej jednostki wskutek wezwania przez właściwy organ do udziału w czynności procesowej. W takiej sytuacji organy Służby Więziennej nie biorą pod uwagę, że jednostka penitencjarna nie jest przystosowana do potrzeb niepełnosprawnych, a jedynie wykonują polecenie organu.

Przeprowadzając wizytacje prewencyjne przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zauważyli także, iż zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich nie są

dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Taką sytuację zastano np. w ZP w Kcyni, ZPiSdN w Świdnicy, ZP w Trzemesznie czy ZPiSdN w Raciborzu. W każdej z placówek zalecano aby dostosować placówkę podczas rozbudowy lub przebudowy budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnością. To zalecenie było różnie ocenione przez dyrektora Departamentu Wykonywania Orzeczeń i Probacji. W piśmie z dnia 10 maja 2013 r. (DWOiP III 072-10/13) zalecenie uznano za częściowo zasadne, podczas gdy w kolejnych pismach z dnia 25 czerwca 2013 (DWOiP III 072-13/13/2) i z dnia 17 lipca 2013 r. (DWOiP III 072-16/13/2) uznano zalecenie za niezasadne. We wskazanych odpowiedziach dyrektor Departamentu Wykonywania Orzeczeń i Probacji powoływał się na przepisy rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, które nie obligują do dostosowywania placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych.

W mojej ocenie sytuacja, w której w placówkach niedostosowanych dla osób niepełnosprawnych przebywają takie osoby, oprócz naruszenia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, może także dochodzić do naruszenia postanowień Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.

Zgodnie z art. 9 Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych Państwa - Strony mają obowiązek zapewnić osobom niepełnosprawnym, na równi z innymi obywatelami, dostęp do środowiska zabudowanego, transportu, informacji i komunikacji międzyludzkiej. Państwa – Strony obowiązane są stosować środki obejmujące eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności do m.in. budynków, w tym: szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy. Mają również opracowywać, ogłaszać i monitorować wdrażanie minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych.

Przepisy Konwencji odnosić należy do obowiązków państwa względem wszystkich niepełnosprawnych obywateli, bez względu na to czy chodzi o dostęp do budynków i infrastruktury w społeczeństwie otwartym czy też o osoby, które przebywają w miejscu pozbawienia wolności.

Wydaje się, iż obecny stan rzeczy co do infrastruktury jednostek penitencjarnych i placówek dla nieletnich wynika przede wszystkim z brzmienia regulacji prawnych

powszechnie obowiązujących. Przepisy cytowanego już rozporządzenia Ministra Infrastruktury, które przewidują szereg obowiązków ciążących na uczestnikach i organach procesu budowlanego, mających na celu zapewnienie niezbędnych warunków do korzystania przez osoby niepełnosprawne z budynków użyteczności publicznej czy budynków zamieszkania zbiorowego, wyłączają wprost ich stosowanie do budynków zakładów karnych, aresztów śledczych oraz zakładów poprawczych i schroniskach dla nieletnich.

Na przykład, w myśl § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury „wymaganie dostępności osób niepełnosprawnych, o którym mowa w ust. 1, nie dotyczy budynków na terenach zamkniętych, a także budynków w zakładach karnych, aresztach śledczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz budynków w zakładach pracy, niebędących zakładami pracy chronionej, z wyjątkiem budynków, o których mowa w § 3 pkt 6”. Podobnie, § 55 ust. 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury przewiduje wyłączenie przedmiotowe wskazując, że „w niskim budynku zamieszkania zbiorowego i budynku użyteczności publicznej, niewymagającym wyposażenia w dźwigi, o których mowa w § 54 ust. 1, należy zainstalować urządzenia techniczne zapewniające osobom niepełnosprawnym dostęp na kondygnacje z pomieszczeniami użytkowymi, z których mogą korzystać. Nie dotyczy to budynków koszarowych, zakwaterowania w zakładach karnych, aresztach śledczych oraz zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich”. Paragraf 61 ust. 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury stanowi natomiast, że „wymaganie przystosowania wejść dla osób niepełnosprawnych nie dotyczy budynków mieszkalnych w zabudowie jednorodzinnej i zagrodowej oraz budynków rekreacji indywidualnej, budynków koszarowych, a także budynków w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich”.

Trzeba przede wszystkim zauważyć, iż **obecnie na problemy osób z niepełnosprawnością patrzy się nie przez pryzmat ich ograniczeń medycznych, a przez pryzmat barier, które mogą bądź niepełnosprawność potęgować bądź przeciwnie zmniejszać**. Potwierdzeniem tej tezy jest zapis z Preambuły do Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, w której uznaje się, że „niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym i że niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami

wynikającymi z postaw ludzkich i środowiskowymi, które utrudniają tym osobom pełny i skuteczny udział w życiu społeczeństwa, na zasadzie równości z innymi osobami”.

Zagadnienie braku właściwego projektowania budynków sygnalizowane jest jako jednej z problemów osób niepełnosprawnych w opracowaniu przygotowanym przeze mnie pt. *Najważniejsze wyzwania po ratyfikacji przez Polskę Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*.

W wystąpieniu z dnia 11 grudnia 2013 r. do Ministra Infrastruktury i Rozwoju zasygnalizowałam, że w obowiązującym systemie prawa zakłady karne i areszty śledcze oraz zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich nie są zobligowane do zapewnienia niepełnosprawnym osadzonym odpowiednich warunków bytowych, co stoi w sprzeczności z treścią ratyfikowanej przez Polskę Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

W odpowiedzi z dnia 21 stycznia 2014 r. Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Infrastruktury i Rozwoju wskazał, że dostrzegając potrzebę zmiany przepisów, zostaną podjęte działania zmierzające do przygotowania pogłębionej analizy skutków wprowadzenia zmiany rozporządzenia, we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości, a w wyniku tej analizy zostaną przekazane Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Budowlanego, w celu ich ewentualnego uwzględnienia w Kodeksie Urbanistyczno-Budowlanym.

W mojej ocenie **do czasu zmiany wskazanych przepisów należy jednak podjąć działania na szczeblu podległych Panu Ministrowi jednostek, ażeby umożliwić osobom niepełnosprawnych przebywanie w warunkach, które nie będą przez Europejskiego Trybunału Praw Człowieka uznane za poniżające.**

Z przedstawionych wyżej względów, działając na zasadzie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14. poz. 147, ze zm.), pragnę zwrócić się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o wyrażenie stanowiska w przedstawionej sprawie.

4 powołaniem

